

TOSHKENT VILOYATI HOVUZ BALIQCHILIK XO'JALIGIDA IQLIMLASHTIRILGAN BALIQLAR GELMINTOFAUNASI

Usmanova Nilufar Mamatvali qizi
Усманова Нилуфар Маматвали қизи
Usmanova Nilufar Mamatvali qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti "Biologiya va uni o'qitish metodikasi" kafedrasini o'qituvchisi

Ташкентского государственного педагогического университета им. Низами

Преподаватель кафедры «Биологии и методики обучения»

Tashkent State Pedagogical University named after Nizami Teacher of "Biology and methods of teaching"

nilufarusmanova77@gmail.com

Annotatsiya . Ushbu maqolada Toshkent viloyati hovuz baliqchilik xo'jaligida iqlimlashtirilgan baliqlar, ularning ahamiyati, gelmintofaunasi haqida so'z yuritilgan. O'rganilgan baliqlarda qanday turdagi gelmintlar parazitlik qilishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: gelmint, gelmintofauna, ixtiofauna, parazit, ixtiopatologik tadqiqot, iqlimlashtirish, monogenetik so'rg'ichlilar, *Dactilogirus vastator*, *Girodaktylus sp.*

Annotatsiya. В данной статье рассматриваются интродуцированных рыб в рыбоводстве прудовом Ташкентского области, их значениях о гельминтофауне. В изученных рыб выявлены виды паразитов гельминтов.

Ключевое слово: гельминт, гельминтофауна, ихтиофауна, паразит, ихтиопатологическое исследование, акклиматизация, моногенетические млекопитающие, *Dactilogirusvastor*, *Girodaktylus sp.*

Annotation. This article discusses the conditioned fish in the pond fishery of Tashkent region, their importance as helminth fauna. What types of helminths are parasitic in the studied fish have been identified.

Keywords: helminth, helminth fauna, ichthyofauna, parasite, ichthyopathological research, acclimatization, monogenetic mammals, *Dactilogirus vastator*, *Girodaktylus sp.*

Kirish . O'zbekiston hayvonot dunyosi o'ziga xos, boy va turli tumanligi bilan ajralib turadi. Hozirgi kunda O'zbekiston suv havzalarida baliq yetishtirish va rivojlantirishga katta ahamiyat bermoqda. Tabiiy va sun'iy suv havzalarini ixtiofaunasi o'rganish, baliq havzalarini ko'paytirishni ilmiy asosini tashkil etadi. Baliq parazitlariga kelsak, baliq zaxiralarini ko'paytirish ilmiy asosini tashkil etadi. Baliq parazitlariga kelsak, bizning sharoitimizda yaxshi o'rganilmsan. O'zbekistonning hayvovot dunyosi o'ziga xos, boy turli-tumandir. Respublika suv faunasini asosini baliqlar egallaydi. Asosiy qism.

XX asrning ikkinchi yarmidan O'zbekiston ixtiofaunasi tashqaridan ko'plab baliqlar olib kelinishi hisobiga boyidi. Ularning ba'zilar: do'ngpeshona, oq amur, pelyad, sevan gul balig'i va boshqalar maxsus iqlimlashtirilgan, boshqalari: buqabaliqlar, amur chebachkasi, ilonbosh baliq va baliqlar suv havzalarimizga tasodifan kelib qolgan va ular bilan bir qancha baliq parazitlari ham baliqlar parazitofaunasini ko'payishiga olib keldi.

Baliq va baliq mahsulotlari inson salomatligi uchun muhim hisoblanadi. Shuning uchun respublikada baliq yetishtirish uning sifat va son ko'rsatkichlarini aniqlash, ularni biologik, ekologik xususiyatlarini chuqur tahlil qilishni taqozo etadi.

Prizidentimiz respublikaning turli viloyatlariga tashriflarida so'zlagan nutqlarida baliqchilikka ham katta e'tibor qaratilishi kerakligiga katta urg'u berdilar.

Keyingi paytda respublikada ekologik holatni o'zgarishi, suv havzalariga bo'layotgan antropogen tasirlar, ko'pchilik baliqlarning yashash sharoitini keskin o'zgarishiga olib kledi. Bunday va shu kabi muammolarni bartaraf etish uchun baliq yetishtiradigan suv havzalarini ekologik sharoitini, baliqchilik xo'jaliklariga katta ziyon keltiradigan baliq parazitlarini har tomonlama o'rganish, baliq zaxiralarini ko'paytirish kabi ilmiy-amaliy tadqiqotlar olib borishni taqozo etadi.

Ixtiopatologik tadqiqotlar Toshkent viloyati baliqchilikni rivojlantirish ilmiy stansiyasida olib borilgan. Baliqlar asosan to'rlar, qarmoqlar orqali tutiladi. Tutilgan baliqlarni qaysi turga mansubligi aniqlagichlar orqali aniqlandi.

Parazitologik tadqiqotlar umumparazitologik tadqiqotlar o'tkazish usullari yordamida olib boriladi. Ichki organlar parazitlari patalo-anatomik usullar yordamida so'yib tekshirildi.

Sazan, zog'ara baliq (*Cyprinus carpio* Linnaeus, 1758) yirik, tez o'sadigan baliq, eng yiriklari 1 m gacha, ularning og'irligi esa 20-30 kg gacha boradi. Odatda uzunligi 35-55 sm og'irligi 1-3 kg bo'ladi. Tanasi cho'ziq, uncha baland emas, tangachlari yirik. Yon tomon chizig'ida 36-40 tagacha tangachalari bor. Tuzi oltin sariq rangda. Dum suzgichi to'q kulrang. Yelka suzgichi uzun, birinchi parragi o'tkir. Yelka suzgichida 18-19 ta parrak mavjud. Og'zi pastda joylashgan.

Yevroosiyoda keng tarqalgan. O'zbekistonda deyarli barcha tekislik suv havzalarida uchraydi, xovuz xo'jaliklarida ko'paytiriladi. Avval Orol dengizida yashagan, keyinchalik ekologik halokat tufayli yo'qolib ketgan.

Ma'lumki baliqlarning oziqlanish xususiyatlari ularning turli xil parazitlar bilan zararlanish darajasini belgilab beradi. Bunda avvaliga baliq tanasining jarohatlangan yuzasidagi shilimshiq modda hamda jabra yuzasidagi shilimshiq modda qizaradi, so'ngra oqaradi va buziladi. Kasallangan baliqlar qirg'oqda ayniqsa, suv tushadigan joyda to'planadi va og'iz bilan nafas oladi.

Baliqlar havzalardan tutilgan zahoti ularning turi, o'rtacha og'irligi, Yoshi, o'lchami, baliqning holati o'rganiladi.

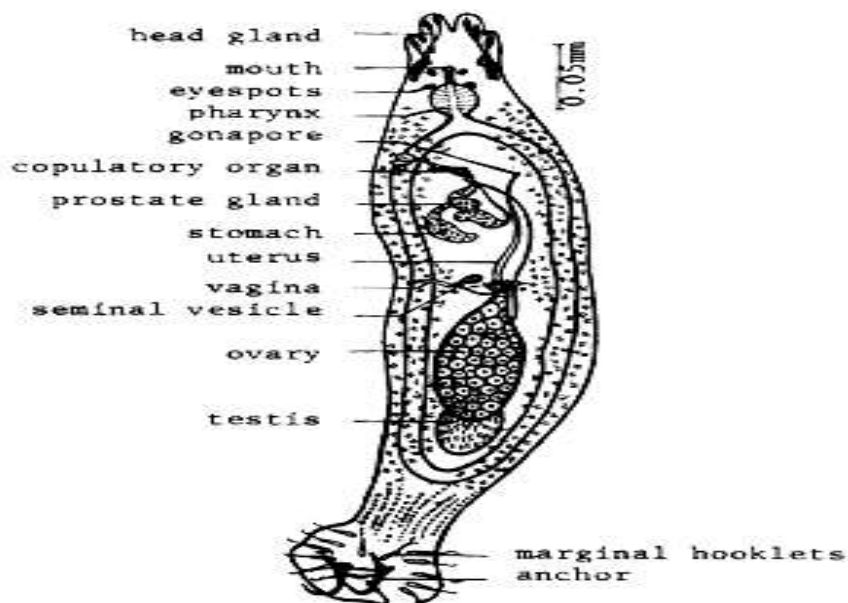
Ekologik pastlik ovlash ahamiyatiga ega baliq turi. Ilmiy stansiya suv havzalaridan turli yoshdagi 10 ta zog'ora baliqlar tutib parazitologik tekshiruvlar o'tkazildi. Tadqiqot ishlari Toshkent viloyati Yangiyo'l baliqchilik xo'jaligi hovuzlarida olib borildi. Tekshirilgan baliqlardan 4 tasing oyqulog'i (jabrasi) dan Plathelminthes – yassi chuvalchanglar tipi Dactylogyrae oilasiga mansub dactylogyrus vastator paraziti bilan kasallanish topildi. Bitta baliqning oyqulog'ida 5 tagacha gelmint borligi aniqlandi. Girodaktilus esa 10 dona gacha topildi. Topilgan parazitlar monogenetik so'rg'ichlilar vakili bo'lib, ular karpsimon baliqlarda parazitlik qiladi.

Monogeniyalar tanasi cho'ziq yassi bo'lib, tanasining keying tomonida yopishuv diski bor. Yopishuv diskida xo'jayin tanasiga yopishish uchun zarur bo'lgan bir qancha ilmoqlari, so'rg'ichlari, ikki tavaqali klapanlari bo'ladi. Bunday moslamalar ularni baliq tanasidan tushib ketmasligini ta'minlaydi. Ularning tanasining oldingi tomonida ham uncha katta bo'lmagan

so'rg'ichlari bo'ladi. Bu so'rg'ichlar parazit tanasining oldingi qismini xo'jayin tanasiga yopishib turishini ta'minlaydi.

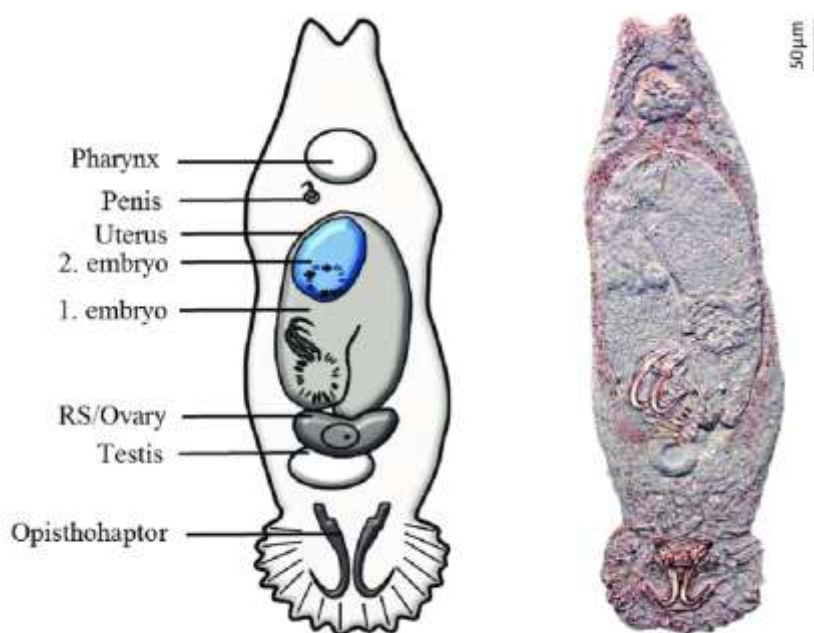
Dactilogirus vastator – karpsimon baliqlar (1-rasm) ektoparaziti . Tana uzunligi 1-3 mm., baliqlar jabrasida parazitlik qiladi, o'sha joyga tuxum qo'yadi. Tuxumdan kiprikli lichinkalar chiqadi. Lichinkaning oldingi qismida ikki juft ko'zlari ,orqa tmonida ilmoqchali diski bo'ladi . Lichinkalar shu yerni o'zida yoki boshqa baliqlar jabralariga o'tib jinsiy voyaga yetadi. Monogeneyalar germafrodit bo'lib, ular o'z-o'zini urug'lantiradi. Shuning bilan birga ayrim turlarida o'z-o'zini urug'lantirishga to'sqinlik qiluvchi omillar ham rivojlangan

1-rasm

Girodactylus sp. – ushbu ko'p so'rg'ichli tirik tug'adi.(2-rasm). Karpsimon va boshqa balilqalr ektoparaziti hisoblanadi. Germofrodit. Parazit o'zini o'zi otalantira oladi,bachadonida partonogenetik yo'l bilan avval embrion shakllanadi. Bu embrion voyaga yetkuncha uni ichida ikkinchi embrion ,keyingisini ichida uchinchi ,uchiinchisini ichida to'rtinchi embrion shakllanadi.

2-rasm

Monogenetik so'rg'ichlilar baliqchilikka katta zarar keltiradi. Ayniqsa chuchuk suv baliqchilik xo'jaliklarida daktilogiruslar vakillari katta pathogen ahamiyatga ega. Ular baliqlar terisi shilimshiq moddalari epiteliy ,qoni bilan oziqlanib ,balilqlarni yoppasiga qirilib keishiga olib keladi.

Adabiyotlar ro'yhati :

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining qarori Baliqchilik tarmog'ida monopoliyadan chiqarish va xususiylashtirishni chuqurlashtirish chora-tadbirlari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami , 2003y .,14-15-son 106-modda
2. Dadayev S., Abdurahmonova G., Umumiy parazitologiya –Tashkent ., 2013 .S. 389
3. Mirabdullayev I.M., Mirzayev U.K., Kuzmetov A.R. O'zbekiston va qo'shni hududlar baliqlari aniqlagichi –T. 2011. S. 108
4. Niyozov L.S., Gafarov X.G., Питание рыб . Tashkent 2012 .